

Yer Demir Gök Bakır

Yönetmen: Zülfü Livaneli

Senaryo: Zülfü Livaneli (Yaşar Kemal'in romanından)

Oyuncular: Rukayy Aziz (Taşbaş), Yavuzer Çetinkaya (Muhtar Sefer)

1987 / Türkiye / Türkçe / 90'

"Gerçek vardır gerçeklerden içeri, büyü vardır büyülerden içeri..."
(Y.Kemal)

Görüş alanını azaltan sis; köylülerin, ileriye, ileride olacakları görmeye çalışan meraklı gözleri; oysa onların gelecekleri, gerçeklikleri, köyleri; kar altındadır... *Yer Demir Gök Bakır*¹, Kemal'in erken dönem romanlarından; bir üçlemenin ikinci kitabı². Romanı, bestelediği müziklerle sinemaya aktaran Livaneli, kadrajını geniş tutarak bir "kar senfonisi" yaratmış...

Yer demir gök bakırdır³ köyde; kaçacak yer yoktur. Ağanın birine borçlarını ödeyemeyen köylü; onun, yanında jandarmalarla, gelip köyü talan edeceğini günü beklemektedir. Belirsiz, eylemsiz bir beklemenin kasveti çökmüştür ruhlarına; muhtarın mantıksız talimatlarıyla hareket edilmektedir: "Yiyecekleri, hayvanlarınızı saklayın; ağa bulamasın!", saklarlar; "Çıkarın şimdi!", çıkarırlar. Tam da burada delilikle ermişliğin; gerçekle doğaüstünün sınırları kaybolur. "Halkın dehası"⁴ işbaşındadır. Taşbaş'ın ermiş olduğuna inanmak son umuttur, bir ermiş yaratılır. Belki de gerçekten "ermiş"tir Taşbaş, onunla/dedeleriyle ilgili anlatılan hikayeler doğrudur; bundan Taşbaş da, seyirci de emin olamaz. Sadece köylüler her şeyden emindir. Dağların üstünde görülür Taşbaş Efendi, evinin üzerine her gece ışıktan ağaç iner, el sürdüğü herkes şifası bulur, eşliğinden alınan toprak bereket verir hanelere... Sonuçta önü alınmaz bu inanmışlığın, umut bağlanan tek kapı Taşbaş Efendi'nin kapısı oluverir; devletin yerel adamları da, jandarması da karşı taraftadır artık. Halk, sadece kendi içinden çıkardığı "ermiş"ine saygı gösterir, minnet duyar; ondan ister...

Hikaye böyle ilerlerken, romanın yazıldığı (ve filmin çekildiği) döneme ait beklentiler/teplmeler çıkıyor karşımıza. İki çocuk konuşuyorlar, "Işık gelince, gece de gündüz gibi olacaktı..." İki sevgili Çukurova'ya, Yaşar Kemal'in o beyaz altın memleketine, sömürü memleketine kaçıp hayatlarını kurtarmayı planlıyorlar... Kendine itaat etmeyenlere "Hükümete isyan ediyorsunuz!" diye bağırın, köyde küçük korku imparatorluğunu kurmaya çalışan; ancak Taşbaş Efendi'ye karşı kaybeden muhtar var bir de. Tacizci, tutmayacağı sözleri veren, ikiyüzlü yerel siyasetçi teplemesi... Nükleer çağdan, devrim Türkiye'sinden, köylünün cahilliğinden dem vuran düşük rütbeli taşra subayı...

Yazar üçlemenin önsözünde, insanların zor durumlardaki bu tarz üretkenliklerinden bahsediyor; filmde de, bu bağlamda, mitleştirme süreci ana konu; ancak filmin, kitapla farklılaştığı noktalar çok. Taşbaş'ın kendinden şüphe duyarken yaşadığı gelgitler, karakterinin derinlemesine analizi; yan karakterlerin davranışlarının nedenleri; genç sevgililerin ana konuya simgesel bağlantıları vs. filmde yer bulamamış. Romanın yer yer eğlenceli, akıcı ve sıcak üslubuna karşılık filmin (müziklerle beslenen) atmosferi soğuk; izleyiciyi o coğrafyaya çekme konusunda roman kadar hevesli değil. Bu yönleriyle edebiyatla sinemanın imkanları/sınırları konusunda da bir deneyim sunuyor film. Türkiye'de önemli edebiyat uyarlamalarından biri olan filmin, Livaneli'nin ilk filmi olması da izleyiciyi cezbedebilir...

Can Sever

(1) Fransız Eleştirmenler Derneği: Yılın Romanı

(2) Dağın Öteki Yüzü: Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır, Ölmezotu.

(3) Anadolu deyimi; sıkışmışlık anlatır.

(4) "Yaşar Kemal ya da bir halkın dehası." Martine Bauer, Le Matin de Paris

*Dipnot: "The Rime of The Ancient Mariner"(Samuel Taylor Coleridge) şiirinde(1798) 107. dizede "bakır gök" deyimi kullanılır: "All in a hot and copper sky."